

ЮНЫ АБАРОНЦА ЦЫТАДЭЛІ

Пётр Кацельнікаў — абаронца Брэсцкай крэпасці з Беларусі, які да нядаўняга часу жыве ў горадзе над Бугам

Мы, хлопчыкі пакалення шасцідзясятых, захапляліся мужнасцю абаронцаў Брэсцкай крэпасці. Асабліва нас хвалілі юныя героі. Іх імёны мы ведалі на памяць: **Пеця Васільеў, Пеця Клыпа, Валодзя Казьмін, Пеця Кацельнікаў, Нюра Кіжаватава...**

Я шмат разоў бываў у цытадэлі над Бугам і заўсёды марыў пазнаёміцца хоць з адным з гэтых герояў. 9 мая 2005 года непадалёк ад Паўночных варот Брэсцкай крэпасці праходзіў мітынг у гонар 60-годдзя Перамогі. На сцэну падняўся высокі сівы мужчына ў вайсковай форме са шматлікімі ордэнамі і медалямі на грудзях. Я яго адразу пазнаў. Гэта быў Пётр Паўлавіч Кацельнікаў, выхаванец 44-га стралковага палка, адзіны жывы абаронца Брэсцкай крэпасці з Беларусі.

Тады мне не хапіла рашучасці падысці да яго. Праз месяц я адважыўся і патэлефанаваў дырэктару мемарыяльнага комплексу «Брэсцкая крэпасць-герой» і папрасіў у яго адрас і тэлефон Пятра Кацельнікава. Так я даведаўся, дзе жыве юны абаронца. Напісаў яму ліст. Той мне адразу адказаў... Потым я часта размаўляў з Пятром Паўлавічам па тэлефоне, рэгулярна перачытваў яго ўспаміны пра Брэсцкую крэпасць.

Навальніца!?

«...Восенню 1940 года пяць хлопчыкаў з дзіцячага дома «Чырвоны Кастрычнік», што ў Радоўскай вобласці, прынялі выхаванцамі ў Чырвоную Армію. Нас прывезлі ў ваенны гарадок пад Брэстам, залічылі

ў музычны ўзвод. Напярэдадні вайны наш 44-ты стралковы полк, якім кіраваў Пётр Гаўрылаў, перавялі ў Брэсцкую крэпасць. На той момант мне было 12 гадоў. Наш узвод размяшчаўся ў заходняй казарме цытадэлі непадалёк ад Брыгідскіх варот крэпасці.

22 чэрвеня 1941 года ў 4 гадзіны раніцы тысячы бомбаў і снарадаў паліцелі на крэпасць. Я прачнуўся ад грохату выбухаў і адразу не зразумеў, што адбываецца. Падумаў, навальніца. Шкло з акон павылятала, праз аконныя праёмы былі відаць палаючыя казармы. І раптам — выбух! Калі я прыйшоў у прытомнасць, галава была перабінтавана, а побач незнаёмыя байцы стралялі з акон па фашыстах, якія пад прыкрыццём свайго агню праніклі на цэнтральны востраў, захапілі частку казармы і чырвонаармейскі клуб. Я начаў дапамагаць байцам: зараджаў абоймы, кулямётныя стужкі, падаваў патроны, гранаты».

Смяротны занятак

«К зыходу першага дня вайны я з групай байцоў перайшоў у размяшчэнне 333-га стралковага палка. На гэтым участку абароны баявымі дзеяннямі кіравалі старшы лейтэнант Патапаў і лейтэнант Андрэй Кіжаватаў — начальнік 9-й пагранічнай заставы. Тут я сустрэўся са сваімі аднагодкамі: Пецем Клыпам, Колям Новікавым, Пецем Васільевым, Нюрай Кіжаватавай, Валяй Зенкінай. Нам загадалі даставіць боепрыпасы са складу. Мы папаўнілі туды пад кулямі. Аказалася, іх заваліла выбухам. Прыйшлося пад стрэламі адкопчаць скрыні з бое-

прыпасамі. Нялёгка прыйшлося і дзяўчынкам. Яны набівалі патронамі кулямётныя дыскі, стужкі, перавязвалі параненых.

Нюра Кіжаватава з дзясцінства ўмела добра страляць з вінтоўкі і цяпер замяняла ў акне параненых і забітых байцоў, трапіла страляючы па фашыстах. Ноччу мы, хлопчыкі, паўзлі на нейтральную паласу, забралі ў забітых гітлераўцаў патроны, гранаты, зброю. Потым бралі кацялькі, пляшкі і паўзлі да рэчкі па ваду. Гэта быў смяротны занятак — усе берагі рэчкі прастрэльваліся шчыльным агнём ворага, асвятляліся пражэктарамі. Але іншага выйсця не было — параненыя і асабліва дзёці хацелі піць».

Даплыць да берага

«...У апошнія дні чэрвеня фашысты без перапынку штурмавалі крэпасць. Абаронцы разумелі, што доўга не змогуць пратрымацца, і вырашылі прарывацца на Кобрынскае ўмацаванне, выйсці з крэпасці і злучыцца з Чырвонай Арміяй.

Сабраўшы апошнія гранаты, праверыўшы зброю, наша групка кінулася да моста цераз Трох-арачныя вароты. Фашысты адразу адкрылі шчыльны агонь. Некалькі байцоў і я разам з імі засталіся каля моста прыкрываць прарыв сваіх сяброў. Невялічкай групе адважных удалося прабіцца на процілеглы бераг. Завязаўся страшэнны рукапашны бой. Мы кінуліся на дапамогу. Фашысткія кулі адразу ўспенілі ваду. Не ўсім пашчасціла даплыць да берага...

Мяне аднесла да берага. Побач плыў мой сябар Валодзя Ізмайлаў.

Мы выбраліся на бераг і папаўзілі ў бок каземата. Там былі жанчыны, дзёці, параненыя байцы. На наступны дзень фашысты ізноў пачалі абстрэл і бамбёжку крэпасці. Ад магутных выбухаў држэла зямля, рушыліся сцены казематаў. Азвэрэлыя фашысты ўварваліся ў наш каземат. Усіх, хто застаўся жывым, вывелі, пастроілі і пагналі ў лагер для ваеннапалонных у Бяла-Падляску. Параненых і тых, хто не мог хадзіць, расстрэльвалі на нашых вачах.

Пры перавозе зняволеных у іншае месца нам з Валодзем Ізмайлавым удалося збегчы. Жылі ў вёсцы Сакі Брэсцкай вобласці. Спрабавалі звязацца з партызанамі, але безвынікова. Дапамог трагічны выпадак. Восенню 1942 года фашысты сталі зганяць жыхароў некалькіх вёсак у мястэчка Жабінка. Мы з Валодзем схаваліся ў лесе. Там і сустрэлі партызан. З таго часу выконвалі іх даручэнні».

Не дажылі да Перамогі

«На жаль, не ўсе юныя абаронцы крэпасці здолелі дажыць да Перамогі. У няроўным баі ў крэпасці пры штурме чырвонаармейскага клуба загінуў Пеця Васільеў. Смяротна паранены, ён паспеў прамовіць: «Перадайце родным у Сталінград...» Што хацеў сказаць хлопчык сваім родным у далёкі Сталінград, ніхто ўжо не ведае...

Восенню 1942 года загінула дачка начальніка 9-й заставы, бяспраўная дзяўчынка Нюра Кіжаватава. Фашысты расстрэлілі яе

разам з матуляй, бабуляй, братам і сястрой.

Пятра Гаўрылава, камандзіра 44-га стралковага палка, фашысты здолелі ўзяць у палон цяжкапараненага толькі на 32-гі дзень вайны. У сваім апошнім баі Пётр Міхайлавіч забіў некалькі фашыстаў...»

І сёння Брэсцкая крэпасць захоўвае мноства легендаў і хвалюючых загадак. Калі быў узяты ў палон ці забіты апошні абаронца крэпасці? Хто быў той невядомы герой, які кінуў у строй ворага з Цярэспальскай вежы звязку гранат, а сам, каб не трапіць у палон, пакончыў з сабой? Як звалі бяспраўную дзяўчыну, якая ноччу выходзіла з аўтаматам з падземелля і палявала на фашыстаў, прычым ніколі не прамахваўся? Дзесьці ў засыпаных падвалах ляжаць закапаныя ў зямлю ці замураваныя ў сценах баявыя сцягі палкоў, якія і дагэтуль не знойдзены. Старыя сцены цытадэлі над Бугам маўчаць і, відаць, ніколі не раскажуць свае тайны...

Mikhail MASKAL'CHUK,
Бераставіцкі раён.

Ветэран Вялікай Айчыннай вайны Васіль ДАЎЖОНАК ацаніў работу юных мастакоў на «Выдатна».

ЯРКІЯ фарбы, сур'ёзныя постаці, чарасам нечаканыя ракурсы — такімі бачацца партрэты, прадстаўленыя ў Беларускай дзяржаўнай музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. Быццам у люстэрка, на іх глядзяць людзі адной прафесіі. Прафесія, якая з'яўляецца сімвалам мужнасці і стойкасці. Прафесія, якая, напэўна, заўжды будзе атаясамлівацца ў нас з абаронай Брэсцкай крэпасці...

На працягу года навучэнцы Мінскага дзяржаўнага мастацкага каледжа імя Глебава натхняліся падзвігам абаронцаў цытадэлі, якія ў далёкім 1941-м прынялі на сябе першы удар фашыстаў. Шмат чаго цікавага даведаліся юныя мастакі і аб службе сучаснага пакалення пагранічнікаў. У выніку заслужаныя людзі і ветэраны органаў пагранічнай службы сталі героямі серыі мастацкіх палотнаў.

Акцыя «Партрэт пагранічніка» — толькі частка сумеснага маладзёжнага праекта Інстытута пагранічнай службы Беларусі і Мінскага дзяржаўнага мастацкага каледжа імя Глебава «Мужнасцю сваёй у бессмяротнасць крочыўшым». Шэраг мерапрыемстваў, прымеркаваных да 75-годдзя з пачатку Вялікай Айчыннай вайны і 45-й гадавіны стварэння мемарыяльнага комплексу «Брэсцкая крэпасць — герой», на працягу года адбыліся на пляцоўках Брэста, Мінска і Гродна. І ўсе з адной мэтай — захаваць памяць і ўвекавечыць падзвіг абаронцаў Брэсцкай крэпасці.

— Так здарылася, што ў 1941 годзе пачалася вайна, якой мы ўсяляк імкнуліся пазбегнуць, — адзначыў дырэктар Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай

вайны Дзмітрый ШЛЯХЦІН. — Так здарылася, што першы удар на сябе прынялі пагранічнікі Брэсцкай крэпасці. Так здарылася, што ў першыя дні гэтыя людзі сталі героямі. І такімі яны павінны застацца назаўжды. Уцешна, што моладзь актыўна прымае ўдзел у праектах, накіраваных на захаванне і мемарыялізацыю памяці аб Вялікай Айчыннай вайне. Гэта паказвае, што сувязь пакаленняў захавана, даказвае, што пра вайну ніколі не забудуцца.

Амаль на працягу ўсяго лета карціны навучэнцаў каледжа экспанаваліся на тэрыторыі Брэсцкай крэпасці. Тут жа для юных мастакоў ладзіліся і пленэры. На думку дырэктара мемарыяльнага комплексу «**Брэсцкая крэпасць — герой**» Рыгора БЫСЮКА, моладзь прасякнулася духам падзвігу абаронцаў Брэс-

цкай крэпасці, сучасных воінаў-пагранічнікаў. «Мы толькі былі б рады, каб гэты пленэр стаў традыцыйным, — падкрэсліў Рыгор Бысюк, дадаўшы: — Мы імкнемся дапамагаць усім сілавікам, але так склалася, што першымі ў крэпасці сустрэлі ўдар пагранічнікі. З таго часу наша сяброўства толькі мацнее».

Ва ўрачыстай абстаноўцы музейнай Залы Перамогі будучыя пагранічнікі ўручылі персанальныя партрэты тым, з каго варта браць прыклад, — ветэранам Вялікай Айчыннай вайны, воінам-інтэрнацыяналістам, заслужаным прадстаўнікам пагранічнай службы.

— Тое, што мы сталі ўдзельнікамі гэтага праекта, нас па-свойму ўскалыхнула, — падзяліўся дацэнт кафедры кіравання **арганамі пагранічнай службы** Інстытута пагранічнай

службы Беларусі Генадзь РУКША. — Гэты праект звязаў лёсы розных пакаленняў пагранічнікаў. Падобныя ініцыятывы вихоўваюць пэўныя адносіны да тых часоў, да падзвігу, які здзейснілі пагранічнікі ў Вялікую Айчынную вайну, у Афганістане, які яны выконваюць штодзённа. Людзей, якія не маюць гістарычнага мінутлага, сваёй пазіцыі, погляду на тыя ці іншыя падзеі, лёгка ўвесці ў зман. Моладзь, што ўдзельнічала ў праекце, даведалася нешта новае і ў выніку сфарміравала пазіцыю, якая, магчыма, у чымсьці ўмацуе і пункт гледжання або створыць новы. Але адназначна яны перададуць гэтую інфармацыю наступным пакаленням.

Вераніка КАНЮТА.
kanyuta@sviazda.by